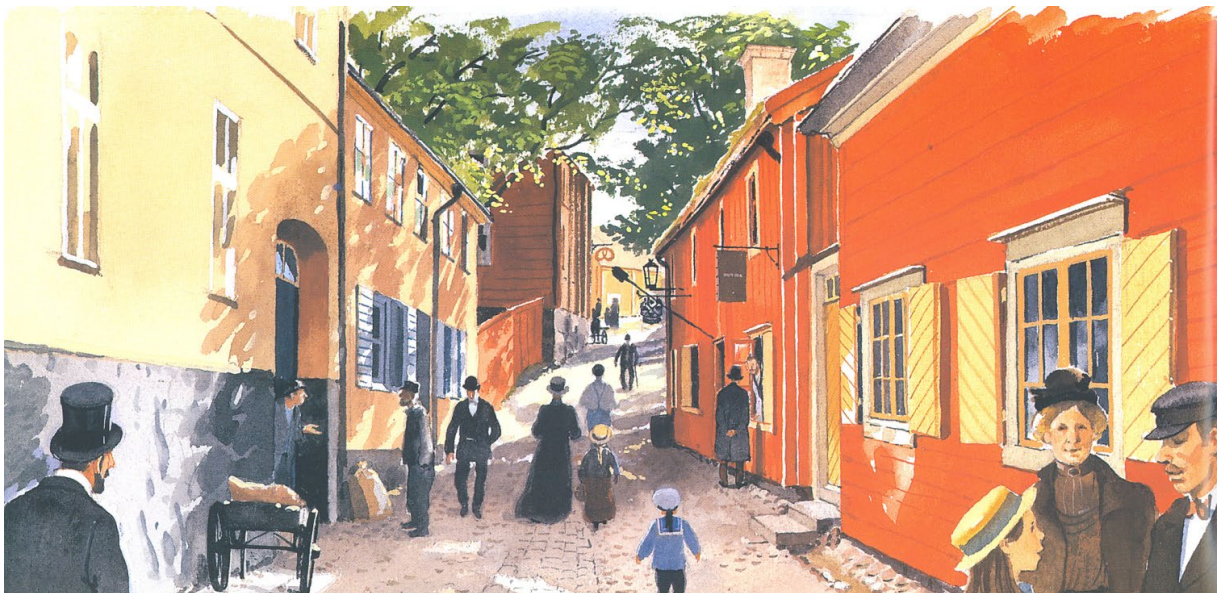


Stadsliv

Handel, hantverk och tidig industri

En sinnlig programdag för skolelever i grund- och särskola samt SFI.



Innehåll

Inledning.....	2
Mål	2
metod	2
Kopplingar till läro- och kursplaner.....	2
Historia.....	2
Matematik	2
Teknik	2
Samhällsorienterande ämnen	2
Inför besöket.....	3
staden innan 1846.....	4
Skråväsendet.....	4
Handel.....	4
Torghandel.....	4
Kryddboden.....	4
Järnhandel.....	5
Konsum.....	5
Polis	6
Trafik	6
Renhållning	6
Underhållning	6
Hantverksyrken a-ö	7
Apotekare	7
Bagare	7
Boktryckare.....	7
Bokbindare.....	8
Glashytttearbetare och glasblåsare.....	8
Gravör.....	8
Guld- och silversmed	9

Krukmakare.....	10
Metallarbetare/Mekaniker	10
Möbelsnickare	11
Plåtslagare	11
Sadelmakare/Garvare.....	12
Skomakare	12
Smed.....	13
Tapetsrare	13

BILAGA

Prislista på ett urval av varor från 1890 &1930.....	13
---	----

Fotografier: Marie Andersson

Teckningar: Tord Nygren

INLEDNING

Välkomna till Skansens stadskvarter. Här har vi sammanställt några fakta om de hantverksyrken som finns representerade på Skansen. De moderna inslagen är hämtade från Hantverksförningens yrkesbeskrivningar. Tanken är att dessa kan vara till hjälp i förberedelser och under själva besöket på Skansen.

På Skansen levandegörs våra hantverksmiljöer av Skansens borgerskap som är en ideell sammanslutning av framstående yrkesmän och yrkeskvinnor. De är på gammalt vis organiserade i skrän med en ålderman i varje yrke. Staden utgörs inte bara av hantverk utan även handel.

MÅL

Målet är att ge eleverna en förståelse för och upplevelse av hantverk, handel och industri samt levnadsförhållanden i en mellanstor svensk stad under 1800-talet och tidigt 1900 –tal med kopplingar till idag.

METOD

Upplevelsebaserat lärande med berättande och prova på inslag.

KOPPLINGAR TILL LÄRO- OCH KURSPLANER

Genom ett historiskt perspektiv kan eleverna utveckla förståelse för samtiden och en beredskap inför framtiden samt utveckla sin förmåga till dynamiskt tänkande. En viktig uppgift är att ge eleverna överblick och sammanhang

Historia

- ✓ Jordbrukets omvandling och den stora folkökningen samt översiktligt om den tidiga industrialiseringen i Sverige. Olika konsekvenser av detta för barns, kvinnors och mäns levnadsvillkor.
- ✓ Tidslinjer och tidsbegreppen dåtid, nutid och framtid

Matematik

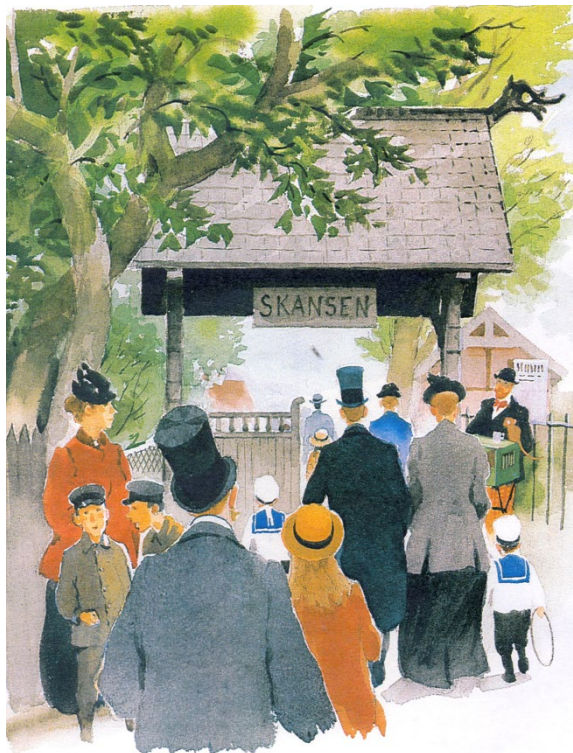
- ✓ Jämförelser och uppskattningar av storheter. Mätning av längd, massa, volym och tid med vanliga nutida och äldre måttenheter.

Teknik

- ✓ Tekniska lösningar har i alla tider varit betydelsefulla för människan och samhället.
- ✓ Hur tekniska system i hemmet och samhället förändrats över tid och några orsaker till detta.

Samhällsorienterande ämnen

- ✓ Yrken och verksamheter



INFÖR BESÖKET

För att ni ska få ut så mycket som möjligt av besöket rekommenderar vi att ni förbereder eleverna på vad de ska göra. Korta fakta om staden, hantverk, handel och tidig industri samt tips på förberedelser finner du här. Observera att alla yrken inte finns representerade samtidigt. Gå in på Skansens hemsida för att se vilka miljöer som är öppna när du tänker besöka oss.

Stadsliv är ett skolprogram som lämpar sig väl för olika teman. Öva begrepp, såväl språkliga som matematiska och tekniska.

Hantverkarna uppskattar att eleverna är intresserade och ställer frågor. De kan både den historiska delen samt hur hantverket utförs idag eftersom många är

aktiva hantverkare med egna verkstäder i Stockholm eller på annan ort.

Dela gärna upp klassen i mindre grupper med högst 6 elever och ge dem 2-3 yrken/miljöer som de ska undersöka närmare. I sitt arbete har de stöd av förslagna frågeställningarna. Men gör gärna egna frågor. Uppskattningsvis behöver ni ca 1-1½ timme utöver introduktionen för att hinna ta del av utbudet. Observera att de flesta aktörerna har lunchstängt mellan kl 11.15-12.00

Ord och begrepp som eleverna bör känna till: Skråväsende, lärling, gesäll och mästare

Förslag till frågeställningar.

- Vilka material och verktyg används?
- Vilken utbildning hade man? Hur fick man den?
- Arbetade kvinnor och barn? Om, ja vad gjorde de?
- Arbetstider förr och idag.
- Hur fick de ljus och värme?
- Finns yrket idag? Utbildningsväg idag?
- Yrkets status förr och idag? Om det är skillnad, varför tror du att det blivit så?
- Viktigaste verktyg, förr och idag.
- Är det något yrke du tycker är extra intressant? Varför då?
- Risk för arbetsskador? Om ja vilka?

STADEN INNAN 1846

Livet i äldre tiders städer var präglad av handel och hantverk. Fram till skråväsendets avskaffande 1846 och näringsfrihetens införande 1864 var det bara städernas borgare som hade rätt att syssla med hantverk och handel.

Skråväsendet

Alla hantverkare måste vara borgare i staden och medlemmar av skrået för att få öppna verkstad. Endast män kunde bli medlemmar av skrået. En änka kunde dock efterträda sin make om han varit mästare, så länge hon inte gifte om sig. Som regel hade hantverkaren sin verkstad och bostad i samma hus. I hushållet ingick också lärlingar och gesäller, de bodde i verkstaden och åt, arbetade och levde tillsammans med mäster och hans familj.



Se vad som finns i vårt torgstånd på Hyttorget. Prova gärna att väga någon vara!

Kryddboden

Torra varor, som kryddor, mjöl, gryn, salt, karameller, tobak, färger och borstar köpte man i en Kryddbod. Skansens kryddbod visar hur det såg ut på 1840-talet.

Huset kommer ursprungligen från Bondegatan i Stockholm.

Kryddbodens skylt är lite annorlunda. Kan du lista ut vilken det är?

Det är den svarta borsten som sitter på fasaden. Borsten är egentligen en kanonviska. Vid stängning togs borsten ned och man stängde fönsterluckorna.

Gå in, känn doften och titta på allt man kunde köpa. Titta även på förpackningarna.

HANDEL

Före mitten av 1800-talet var all handel – utom marknader – förbjudna utanför städerna. Inte förrän på 1860-talet blev det tillåtet att öppna affär var som helst. Vid den här tiden var handeln specialiserad, man köpte sitt bröd hos bagaren och kött hos slaktaren o.s.v.

Torghandel

Färska varor, som grönsaker och fisk såldes ofta vid stånd på torget.

Järnhandel

Idag finns det inte många järnhandels butiker kvar. Istället har det kommit byggvaruhus och stormarknader. Men på 1930-talet fanns det många järnhandels butiker. Skansens järnhandel har fått sin inredning från Asplunds järnhandel som tidigare låg på Odenplan i Stockholm.

De som arbetade och handlade här var mest män. Varför då, tror du?

Gå in och titta på vad man kunde köpa där. Det finns säkert någon sak du känner igen.



Stadslivet består även av trafik och nöjen. Båda dessa kräver regler och det kan behövas någon som kontrollerar att lagar och regler följs. Det gör polisen. Vi vill också att staden ska vara ren. Hur gick det till förr? Lite av detta kan du också få uppleva på Skansen.

Konsum

Konsum är en butik som ägs av dem som handlar där, konsumenterna. Genom att vara medlem i Konsum, eller COOP som det heter idag, kan man vara med och bestämma om vilka varor som skall finnas och till vilket pris, man får även del

pengarna som blir över vid försäljningen, vinsten.



Idén om äga företag tillsammans, Kooperativ, är gammal. Redan på 1700-talet uppstod kooperativa företag som ett alternativ till de privata handlarna. Med kooperativt ägande ville man se till att fattiga arbetare i det växande industrisamhället kunde köpa bra varor till rimliga priser.

Idag finns Kooperationen över hela världen.

Kooperationens värderingarna är demokrati, tolerans, samverkan och likaberättigande mellan människor.

Den konsumbutik som finns på Skansen är en mjölk- och brödbutik från 1930-talet. Här arbetade kvinnor som kallades för biträden.

Ge ett konkret exempel på hur de demokratiska värdena märktes i verksamheten. Hur var mjölken förpackad på den här tiden? Vilka tror du handlade här?

POLIS

Kanske möter du poliskonstapeln när du kommer till Skansen. Polisen skulle då precis som idag se till att de som bodde och besökte i staden följde lagar och regler. Polisen har särskilda kläder, uniform, så att man lätt ska känna igen vem som är polis. Till sin hjälp hade polisen, sabel, visselpipa, fångsel och ibland hästar. Redan 1908 fanns det kvinnliga poliser, de kallades polissystrar. De skulle ta hand om kvinnor och barn som brutit mot lagen.

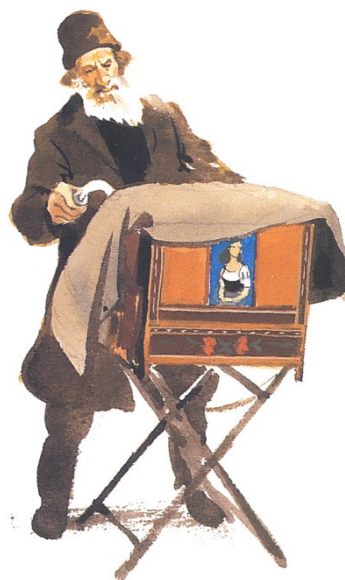
TRAFIK

Ni vet alla att man ska vara försiktig i trafiken. Fanns det någon trafik i början av 1900-talet? Ja, men inga bilar utan hästar och möjligtvis hästdragna spårvagnar. Men även hästar kan vara farliga. De blir ganska lätt rädda och kan då sparkas eller skena iväg. Barnen fick inte leka på gatan, då heller.

RENHÅLLNING

På 1800-talet var det inte vanligt med vattenklosett, WC eller rinnande vatten och avlopp inne i husen. Toaletten var utedass med en tunna som skulle tömmas när den blev full. Vem fick gör det tror du? Det var ofta de som man "förr" sa sinnesslöa". Kognitiva funktionsvariationer skulle vi säga idag, eller intagna på fängelser eller arbetsinrättningar som gjorde det jobbet. Sopor skulle kastas i soplåren på gården. Gå nere på gården mellan Mekaniska verkstaden och Snickeriet finns det en

gammal soptunna. Avloppen var den ränna som finns i kanten på gatan. Den kallas rännsten. Där tömde man ut sitt disk- och tvättvatten. Det följde säkert med lite potatisskal och annat som någon slängt i slaskhinken. Då blev råttorna glada. Råttor var och är fortfarande ett stort problem i många städer. De boende i Stockholm i början av 1900-talet uppmuntrades att jaga råttor genom att erbjuda 10 öre för varje uppvisad råttsvans.



UNDERHÅLLNING

Staden innehöll förr liksom idag nöjen och underhållning. Förr var det ganska enkla nöjen, som att lyssna till musik från ett positiv. Positiv är ett instrument som ursprungligen kommer från Italien och Tyskland. Det är en liten orgel med vev, på svenska kallas den även vevorgel

Positivhalare reste runt med sitt positiv från gård till gård för att tjäna ihop lite pengar.

Ibland hade de något exotiskt djur, apa, eller markatta som man sa på den tiden, med sig för att locka publik. Ett välkänt par som spelade positiv i Stockholm i början på 1900-talet var Djurgårds Kalle och Emma . De spelade ofta utanför Skansens huvudentré och där står de fortfarande. Titta på dem innan du går hem.

HANTVERKSYRKEN A-Ö

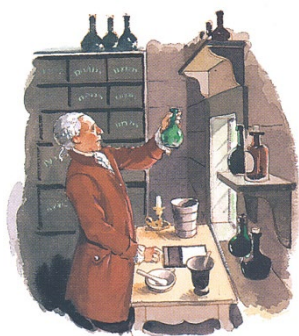
Apotekare

I nutidens apotek säljer vitrockade farmaceuter färdigförpackade läkemedel. I 1700-talets apotek beredde apotekaren själv till medicinerna.

Skansens apotek, apoteket Kronan, har inredning från Drottningholms slottsapotek samt från kemisten Carl Wilhelm Scheeles apotek från Köping, båda från andra hälften av 1700-talet.

Skansens apotek består av tre rum. I det första rummet, officinen betjänades kunderna över disk. Här vid den dekorativa arbetsbänken, recepturen, gjordes den slutliga blandningen av medicinen. Det förberedande arbetet med tillredningen av salvor och piller gjordes i det andra

rummet, laboratoriet. Här pressades, destillerades och blandades olika örter och andra ingredienser. I det innersta rummet, materialkammaren, förvarades större



kvantiteter av olika medicinalier. Här finns även sådant som vi idag inte direkt förknippar med apotek och medicin som t.ex. kakao, kaffe, pulveriserad mumie och mycket, mycket mer

Bagare

Idag produceras större delen av allt matbröd av några få stora företag med ett antal industribagerier. Brödtillverkningen ser mycket olika ut beroende på hur stort bageriet är men något som alltid måste finnas är bagarens kunskap om bröd och bakning.

Skansens bageri ligger i ett hus från Gotlandsgatan i Stockholm och visar ett bageri på 1870-talet.

Här kan du köpa bröd i butiken. Bakom butiken ligger siktkammaren där man siktade mjölet och ställde nygräddat bröd att svalna.



Boktryckare

I Skansens boktryckeri kan man studera hur hantverksmässigt boktryck fortfarande gick till under första hälften av 1800-talet. Boktryckeriet och boktryckarens bostad är inrymt i en byggnad från 1725, som stått på Södermannagatan i Stockholm. Verkstaden är beläget ut mot gatan och bostaden in emot gården. Verkstaden består av två rum. I det större rummet utfördes både handsättning och själva tryckningen. Handsättning går till så att man för hand sätter ihop varje ord med lösa typer

(bokstavsstämplar) och sammanfogar dessa till sidor som sedan trycktes i pressar av trä eller järn. Det andra rummet är kontor.

Bokbindare

Idag binds och trycks de flesta böcker med maskiner. Men det finns fortfarande hantverkare som binder böcker för hand – privatbokbindaren. En privatbokbindare binder in böcker för hand, årgångar av tidskrifter, protokollsamlingar osv. Han/hon förgyller, marmorerar och färgar även snitt, och präglar ibland t ex titel och författarnamn på omslaget.



Skansens bokbinderi ligger i huset från Bondegatan, med ingång mitt emot boktryckaren. Här finns föremål, inventarier från senare delen av 1800-talet och de kommer från bokbindare Palmérs verkstad som låg på Österlånggatan i gamla stan. Här finns verktyg för häftning, skärning, pärm tillverkning, förgyllning mm

Glashytttearbetare och glasblåsare

En glashytttearbetare tillverkar bruks- och prydnadsföremål i glas på ett hantverksmässigt sätt.



Han/hon blåser, slipar och formar glaset. En glasblåsare är specialiserad på att blåsa smält glas. År 2020 tog Martin Ehrensvärd och Aleksandra Pavlenkova över Stockholms Glasbruk.

Själva byggnaden är byggd på Skansen 1936 för att visa glasblåsning för publik, därav åskådarläktarna.

Sätt dig ner och studera arbetet. I glashytan arbetar man med verktyg och redskap som inte förändrats nämnvärt under de ca 2000 år som människan kunnat blåsa glas. Glas består av smält sand som blandas med soda eller pottaska samt kalk och blymönja. Glaset smälts vid minst 1200 grader och bearbetas vid 7-900 graders temperatur.

Gravör

På konst- och bruksföremål har gravyr använts som dekoration sedan mycket lång tid tillbaka. En gravör idag har oftast

maskiner till sin hjälp. Det gamla sättet att gravera för hand förekommer dock fortfarande i många olika sammanhang, t ex vid gravyr i ringar.

På Skansen finns gravörens verkstad på övervåningen i huset från Bondegatan med uppgång från gården. Verkstaden är inrättad efter förebilder från 1800-talets slut och verktygen och utrustningen kommer från olika gravörer i Stockholm.



Guld- och silversmed

Guld- och silversmeder arbetar med att tillverka föremål i ädla metaller.

En guldsmed kan arbeta med att tillverka smycken samt med att reparera eller göra om gamla smycken. Tillverkning och restauration av smycken kan ske på specialbeställning åt kunder eller så kan smeden formge egna smycken.

En guldsmed bör ha kunskap om olika materials egenskaper och ädelstenar samt behärska tekniker som juvelfattning, gravering och ciselering. Vissa guldsmeder specialiserar sig på ett specifikt område inom guldsmede som exempelvis ädelstensinfattning eller gravyr.

Guldsmeder kan även arbeta inom industrin med smyckesfabrikation.

Silversmeder tillverkar föremål i silver som exempelvis prydnadsföremål, bruksföremål och smycken. Som silversmed använder man olika tekniker för att arbeta fram föremålen i silver. Silversmeder kan även arbeta i andra material utöver silver som till exempel mässing eller guld.

Som guldsmed eller silversmed kan man driva egen verkstad. Det är vanligt att man som guldsmed eller silversmed även driver en butik i anslutning till en verkstad. Vissa guldsmeder driver verkstad med inriktning på service åt guldsmedsbutiker.

Det är viktigt att man som guldsmed eller silversmed har anlag för praktiskt arbete eftersom arbetet ofta är pilligt och man arbetar mycket med sina händer. Eftersom yrkena kombinerar hantverkskunnande med formgivning bör man också ha känsla för färg och form. Arbetsmarknaden för guld- och silversmeder är idag kärv vilket ställer stora krav på yrkesskicklighet och en förmåga att marknadsföra sig själv.

Utbildning till guldsmed finns i Mjölby och Falköping inom gymnasieskolans Hantverksprogram med inriktning på guldsmede.

Skansens guldsmedsverkstad har rekonstruerats efter den Möllenburgska verkstaden i Stockholm.

Gustav Möllenburg föddes i Småland 1796 och kom som 13-åring i lära och blev efter lärlings- och gesällår i Växjö, Jönköping och

Stockholm, mästare i Stockholm till sin död 1851. Möllenberg var en skicklig hantverkare och driftig affärsman.

Han utvidgade sin verksamhet och på 1840-talet hade han den största verkstaden i landet, med över 40 anställda. Han installerade en press, för tillverkning av billigare, delvis maskintillverkande silvervaror. Pressen finns på bottenvåningen av Guldsmedshuset, mitt emot tapetseraren.

På övervåningen av Guldsmedshuset, ingång från baksidan, ligger själva guld- och silververkstaden. Både pressen och verkstaden visar 1850-tal. Utbildning till guldsmed tog i äldre tid fem år.

Krukmakare

En krukmakare idag arbetar antingen inom industrin eller som egen formgivare. I det senare fallet kallas yrket ofta för keramiker. Krukmakaren arbetar med olika typer av lera för framställande av till exempel lergods, stengods och porslin. Tillverkningen sker ibland med hjälp av formgjutning och ibland manuellt, genom till exempel drejning. I arbetet ingår tillverkning av olika slags bruksföremål som till exempel sanitetsporslin, men även framställning av tegelsten och kakelplattor.



Skansens krukmakeri kommer från Vingåker i Sörmland. Det uppfördes i början av 1800-talet och drevs av samma familj i flera generationer. Krukmakarens yrke kan räknas som ett av de allra äldsta hantverken. I Sverige fanns krukmakare redan för ca 6 000 år sedan, men drejskivan kom inte hit förrän under senare delen av medeltiden. Under 1700- och 1800-talet fanns det krukmakare i varje svensk stad. För brandriskens skull brukade krukmakerierna ligga i städernas utkant.

Metallarbetare/Mekaniker

Finmekaniker kallas de som håller på med tillverkning och reparation av små metallprodukter med höga toleranskrav. Med höga toleranskrav menas idag att inte ens fel på mindre än en hundradels millimeter kan tillåtas. Vanligast är att en konstruktör eller forskare utvecklar ett instrument eller en annan produkt, som mekanikern sedan tillverkar efter en ritning. En finmekaniker har många olika arbetsuppgifter. Svarvning, fräsning, slipning, bänkarbete och montering är några exempel.

Skansens mekaniska verkstad är uppförd som en kopia av AB Pytagoras verkstad i Norrtälje. Den grundades 1889 och tillverkade bland annat tändkulemotorer till t.ex. fiskebåtar. Byggnaden består av en verkstadslänga, en maskinhall och ett kontor, alla byggda i tegel. I verkstadslängan, längst in, finns en utställning om metallarbetarnas förhållanden. I maskinhallen finns svarvar,

fräsar och bormaskiner och alla drivs av två elmotorer som sitter i taket på var sin ände av hallen. Från de två motorerna överförs kraften via järnaxlar och läderremmar till varje maskin. Detta kallas remdrift eller transmission. Kontoret är inrett med utrustning och möbler från 1920-tal. Ta en särskild titt på skrivmaskinsbordet.

Möbelsnickare

En möbelsnickare idag arbetar med att tillverka möbler som kunden har specialbeställt. Snickaren är med i hela processen från ritning, till att sätta ihop den färdiga möbeln. Arbetet kan innehålla alla moment från att välja ut rätt virke, såga upp och hyvla till bitarna, till att lägga det sista lagret lack på träytan. Möbelsnickaren måste känna till de olika träslagens egenskaper för att behärska olika tekniker för ytbehandling och för att foga ihop de olika delarna till en färdig möbel. Dagens möbelsnickare arbetar med handverktyg av olika slag och med maskiner som hyvlar, svarvar, bormaskiner och sågar. En annan vanlig uppgift för möbelsnickare är att reparera gamla möbler.



Skansens snickerifabrik kommer från Hultarp utanför Virserum i Småland. Den innehåller maskiner och verkstadsutrustning från sekelskiftet 1900 fram till 1930. Fabriken drevs från början av vattenkraft men elektrifierades 1910. Här tillverkades tunga, massiva möbler i ek som var rikt skulpterade och hade en hög hantverksmässig kvalitet.



Plåtslagare

Plåtslagare tillverkar och monterar detaljer och föremål av plåt. De arbetar mestadels ute på byggarbetsplatser men utför också arbeten i verkstaden. I verkstaden tillverkas plåt detaljer efter ritningar eller egna måttagningar. Plåtslagaren klipper, falsar och bockar kanter som sedan formas till plåtbeslag, lister, fönsterbleck, takrännor och stuprör. Plåtslagare arbetar med material som lackerad plåt, koppar, rostfritt, bly eller zink och använder handverktyg och maskiner. Oftast monterar plåtslagaren själv sedan de föremål som tillverkats i verkstaden ute på byggnaden. Skansens plåtslageri ligger inne på Petissans gård och är byggt på Skansen

för att visa hur en mindre plåtslagarverkstad såg ut på 1920-talet. Ett bra exempel på plåtslagarens arbete kan du se om du studerar verkstadens tak. Plåtslagare arbetade ofta tillsammans med bleckslagare och kopparslagare. Bleckslagaren gjorde hushållsartiklar som kannor, hinkar, rivjärn mm. Kopparslagaren gjorde allt från kopparkärl till kyrktuppar.



Sadelmakare/Garvare

En sadelmakare tillverkar och reparerar sadlar och andra artiklar för hästar men gör också andra läderarbeten. Den kan vara klädslar till bilar och båtar eller heminredning som läderlindade ledstänger. En sadelmakare gör ofta också mindre arbeten som väskor, bälten och plånböcker. Skansen sadelmakeri hittar du på övervåningen i huset från Bondegatan, på gaveln, med den utvändiga trappan. Här visar vi hur yrket kunde vara på 1910-talet.

En sadelmakare arbetar med läder och skinn. En garvare gör läder av hudar från djur. Läder är benämningen på hudar och skinn som garvats, vilket innebär att huden har rengjorts, avhårats och behandlats med garvämmen. Garvämmen

kan komma från växter, vegetabilisk, eller från metall, oftast krom. Det förstnämnda är bättre för miljön men dyrare. Man skiljer på läder och skinn. Vanligtvis brukar man säga att hudar som kommer från större djur som till exempel ox, tjur, ko, häst och älg är läder medan skinn är hudar från mindre djur som ren, get, får, svin och hare.

Att bereda och garva skinn är en gammal tradition. Redan på 1600-talet f Kr var skinnarbete vanligt i Egypten och Mesopotamien. I Sverige har man hittat läderfynd som kan dateras till 2000 f Kr.

Skomakare

Skomakare är ett yrke med anor. Allt sedan vi människor började bära skor på fötterna har det också behövts skomakare som tillverkat och reparerat skorna. De flesta skomakare arbetar idag enbart med reparation av skor. De arbetar ofta i



klackbarer som till exempel ligger i ett köpcentrum eller i ett varuhus.

Skansens skomakeri visar ett skomakeri från 1870-talet och ligger i huset från Västgötagatan 36. Här har man för hand tillverkat skor med hjälp av kniv, tång, syl, hammare och rasp. Alla delar till skon

syddes ihop för hand med becktråd. Skomakare var länge den största yrkesgruppen bland alla hantverkare i Stockholm.

Smed

Smed är ett begrepp som egentligen täcker två olika yrken. En smed kan arbeta både med konsthantverk och i industrin. En



smed i industrin tillverkar olika detaljer i stål. Dessa detaljer kan ha komplicerad form och måste ha hög hållfasthet. I jobbet kan ingå både att svetsa, reparera och montera ihop delar. En konstsmed arbetar med konsthantverk. Då tillverkar man bland annat ljuskronor, grindar, skulpturer eller inredningsdetaljer. En del konstsmeder är specialiserade på att tillverka vackra knivar eller andra eggverktyg.

En konstsmed arbetar i en smedja, huvudsakligen med järn som värms i en ässja och smides till sin rätta form på städ eller i maskinhammare. Även svetsning,

nitning och många andra arbetsmoment förekommer.

På Skansen utanför Mekaniska verkstaden kan du kanske möta en smed från Skansens byggnadsavdelning. Smeden arbetar vid en flyttbar ässja och visar och berättar hur man formar järnet, smider.

Tapetserare

En tapetserare arbetar i huvudsak med att klä om, reparera stommen och utföra omstopning av möbler. Tapetseraren kan också arbeta med omklädning och reparation av äldre, antika möbler som har kulturhistoriskt värde.



Skansens tapetserarverkstad ligger i Guldsmedshuset från Bengt Ekehjelmsgatan i Stockholm. Tiden vi visar är sekelskiftet 1900. Här är det änkan Katarina Lidman som driver vidare sin makes företag. Hon har inga barn och inga planer på att gifta om sig. Företaget går ganska bra. Det är fortfarande många som vill ha stoppade möbler i hemmen. Ordet tapetserare har franskt ursprung. Den franska tapetseraren, la tapissier, hade till uppgift att hänga vävda tapeter, tapisseries, på väggarna. Men ordet

tapiserie betyder också mattor, dukar och möbelklädslar och med tiden blev klädseln av möbler den viktigaste delen av arbetet. Uppsättning av tapeter övergick till yrkesmålarens arbete.

Ett urval av varupriser från 1890 respektive 1930, omräknade till 2010 års penningvärde.

Prisuppgifterna är hämtade från *Wages, cost of living and national income in Sweden, 1860-1930, The Institute for social sciences, University of Stockholm. Vol. 1, The cost of living in Sweden 1830-1930; Gunnar Myrdal & Sven Bouvin. Samtliga är snittpriser för Stockholm (stad) det aktuella året. Omräkningen är gjord i Kungliga myntkabinettets "räknare" (www.myntkabinettet.se).*

		Pris 1890	Penningvärde 2010 (avrundat)	Pris 1930	Penningvärde 2010 (avrundat)
Mjök, oskummad	1 liter	12,4 öre	6:50 kr	24 öre	6:50 kr
Smör	1 kg	1,83 kronor	99 kr	2,79 kronor	75:50 kr
Ost (av oskummad mjölk)	1 kg	1,20 kr	65 kr	2,23 kr	60:50 kr
Ost (av skummjölk)	1 kg	38 öre	20:50 kr	1,63 kr	44 kr
Ägg	1 tjog	1,03 kronor	56 kr	2,23 kr	60:50 kr
Potatis	1 kg	6 öre	3 kr	46 öre (OBS! 5 liter)	12:50 kr (OBS! 5 liter)
Ärtor, torkade	1kg	14,5 öre	8 kr	31 öre	8:50 kr
Vetemjöl	1 kg	25 öre	13:50 kr	39 öre	10:50 kr
Rågbröd, hårt	1kg	28,8 öre	15:50 kr	64 öre	17:50 kr
Fläsk, rökt	1 kg	86 öre	46:50 kr	2,46 kronor	66:50 kr
Sill, salt	1 kg	30,7 öre	16:50 kr	70 öre	19 kr
Kaffe	1 kg	1,90 kronor	103 kr	2,44 kronor	66 kr
Socker	1 kg	74 öre	40 kr	42 öre	11:50 kr
Salt	1 kg	-	-	17 öre	4:50 kr
Fotogen	1 liter	16,4 öre	9 kr	29 öre	8 kr
Björkved	1 kubikmeter	6,30 kronor	341 kr	13,70 kronor	371 kr

Att jämföra med: (ur "Vad kostade det?", Lars O Lagerqvist)

1930 – Industriarbetare med 48 timmars arbetsvecka 1:28 kr/timme (34 kr 2010) = 61:44 kr/vecka (1664 kr 2010)

Och lite kuriosa ur samma bok...

1930 – 1kg bananer 1:64 kr (44 kr)

1935 – Tvättanläggning i villa, tvättmaskin, centrifug, mangel 1167 kr (48 148 kr)

Du kan också använda denna prisomvandlare. [Prisomräknare från medeltiden till 2100 \(historicalstatistics.org\)](http://Prisomräknare från medeltiden till 2100 (historicalstatistics.org))